

R.U.R.

Karel Čapek

Kontext

- po 1. sv. válce

Demokratický proud

- spisovatele dem. proudu spojuje aktivní žurnalistická činnost v Lidových novinách (tisk dem. smýšlející populace)
- „pragmatismus“ = filosofický směr 20. století, který se zrodil v USA (W. James)
  - pro pragmatismus je charakteristický jeho zvláštní pojem pravdy (kritériem pravdy je zkušenost, praxe jednotlivce)
  - Čapek napsal, že pravdivé je pro nás poznání, které se shoduje s naší zkušeností
  - neexistuje žádná absolutní pravda, ale že pojetí pravdy je relativní
- Josef Čapek – Kulhavý poutník
- Ferdinand Peroutka - Budování státu
- Karel Poláček - Bylo nás pět
- Eduard Bass - Cirkus Humberto

Legionářská literatura

- Rudolf Medek - Anabáze
- Jaroslav Hašek - Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Expresionismus

- Richard Weiner - Lítice
- Ladislav Klíma - Utrpení knížete Sternenhocha
- Josef Váchal - Krvavý román

Imaginativní próza

- Vladislav Vančura - Rozmarné léto, Markéta Lazarová

Katolická próza

- Jaroslav Durych - Bloudění
- Jakub Deml - Šlěpěje

Próza levicově orientovaných spisovatelů

- Ivan Olbracht - Anna proletárka, Žalář nejtemnější
- Marie Majerová - Siréna
- Marie Pujmanová - Lidé na křižovatce

Psychologická próza

- Egon Hostovský - Žhář
- Jaroslav Havlíček - Petrolejové lampy, Neviditelný
- Jarmila Glazarová - Vlčí jáma
- Václav Řezáč - Černé světlo

Německy psaná literatura v Čechách

- Franz Kafka - Proměna, Proces, Zámek
- Meyrink - Golem
- Franz Werfel - Čtyřicet dnů
- Egon Ervín Kisch - Zuřivý reportér

Autor

- až do konce života redaktorem Lidových novin, časté cesty do ciziny
- zájem o spisovatelovu osobnost byl po 2. sv. válce vyvolán studiemi v zahraničí (v bývalém SSSR) - Čapek se dostal na seznam nevhodných spisovatelů
- Čapek nutí člověka zamýšlet se nad otázkami, jež mají existenciální podtext
- citlivost, moudrost, kultivovanost
- Čapek je demokrat a humanista (nade vše ctí morálku a mravnost)
- „pátečníci“ = přátelé, kteří se scházeli každý pátek v Čapkově vile a probírali spolu politické, kulturní a jiné problémy doby (TGM, F. Peroutka)
- dlouhá souvětí (popisy, přídavná jména, barevnost, hrátky se slovy, slovní hříčky)
- častá synonyma
- hovorová čeština, archaismy
- přehled, hodně informací o problematice, pozorovací talent, intelekt, nadhled
- laskavost ke čtenáři (čtenáře má za partnera – komunikace, oslovení)
- strukturované texty (přehledná, jasná kompozice, postupná a logická argumentace)
- lehké, svěží psaní (i pro složitá témata)

- hlubší myšlenka (psáno pro obyčejné lidi)
- schopnost vyvodit z obyčejných informací obecnější závěr

Další díla

- Proč nejsem komunistou
- fejetony, sloupky
- Cestovatelské: obrázky z Holandska, Anglické listy
- noetická (poznávací) trilogie - Hordubal, Povětroň, Obyčejný život
- distopie: R.U.R., Věc Makropulos (problematika nesmrtelnosti), Krakatit, Válka s Mloky
- Bílá nemoc, Matka (rozpor mezi mužským a ženským vnímáním světa)

Kniha

Obecně

- Čapkovi je jasné, že technický pokrok se ubírá vpřed daleko rychlejším tempem než lidská morálka. To, že Čapek nechal hrozné situace dojít tak daleko, má svůj smysl - katastrofy se mají stát důrazným varováním! Čapek nevěří, že převratný technický vynález může lidstvu otevřít lepší perspektivy.
- Čapek pokrok v principu neodmítá, jen upozorňuje, že hodnoty života mohou být za jistých okolností ohroženy.
- Čapek varuje před zbožštěním techniky a před zmechanizováním lidského života
- Roboti jsou náhradou lidské práce, mohou být symbolem odlidštěných dělníků či techniky samotné. Také další interpretace - mohou být symbolem nemyslného davu, který vše ničí („strach“ z mas)
- Roboti ve hře - ačkoliv se podobají lidem, postrádají cit, neuznávají žádné morální hodnoty
- Dramatický vrchol - ve chvíli, kdy má dojít k operování robota Heleny a kdy se objevuje vzájemný cit
- závěr - Alquist šeptem: Kam chcete. Heleno, veď ho. Strká je ven. Jdi, Adame. Jdi, Evo; Budeš mu ženou. Buď jí mužem, Prime. – téměř biblický motiv, podobenství, symbolický zrod nového lidstva.
- závěr - víra v sílu života, civilizace začíná od počátků
- Čapkův noetický skepticismus = nedůvěra v racionalistické systémy
- Jednotlivé postavy nemají žádnou hlubokou psychologii (není třeba), hra je mementem, postavy jsou jen nositeli určitých životních a morálních postojů (Domin versus Alquist, Radius).
- Odpsychologizováním postav se přesunuje váha na epický děj.
- kolektivní drama - jde o problémy celého lidstva, společnosti, nikoliv o osudy a vztahy mezi lidmi
- Čapkovo drama přišlo v pravou chvíli (souvislost s nedávno skončenou

- válkou a otřesenými hodnotami)
- Slovo robot - Josef Čapek (původně labor)
- Souvislost s díle H. G. Wellse, J. Verna apod.
- Zajímavost - komunisté po válce Čapka zakázali, ale obliba utopických děl v bývalém SSSR ho vrátila do knihoven
- Předobrazem R.U.R. byla Čapkova povídka Systém

Literární žánr

- tragédie/utopie

Literární druh

- drama

Časoprostor

- fiktivní budoucnost, továrna na Rossumovy univerzální roboty

Kompozice

- předehra a 3 jednání (chronologický postup)

Téma

- varování před technologickým vývojem, který je rychlejší než lidská morálka
- opravdu?
- důležitost a velikost lidstva

Motiv

- protiklady
- křesťanství
- vzpoura
- práce
- technologický vývoj
- cit jako výhradně lidská vlastnost

vypravěč / lyrický subjekt

- er-forma (autor, vševědoucí vypravěč)

Postavy

roboti

- postrádají cit
- jejich původním posláním je sloužit lidem (Marius, Radius, Primus, Helena)

Harry Domin

- ředitel továrny
- zastánce myšlenky povznést člověka
- osvobodit ho od dřiny

Helena Gloryová

- manželka Harryho
- ztělesnění ženskosti a laskavosti

stavitel Alquist

- šéf staveb R.U.R.
- jeho nejvyšší hodnotou je lidský život a práce

Děj

Úvodní dějství se odehrává v blíže nespecifikované budoucnosti na ostrově výroby robotů, kde žije pouze 6 mužů. Celou výrobu provádějí roboti. Připluje za nimi pěkná dcera prezidenta Helena Gloryová, která chce roboty zrovnoprávnit a do které se všichni zamilují. Postupně jí vyprávějí příběh vynálezu prvních robotů starého Rossuma a jeho synovce. Nakonec se vdá za ředitele Harryho Domina. Příběh dále pokračuje po deseti letech, kdy už jsou roboti široce rozšířeni. Heleně je smutno z toho, že roboti, ač velmi podobní lidem, nemohou mít city jako lidé, a tak přiměje Dr. Galla, aby začal experimentovat s jejich „duší“. Jejich původním cílem bylo vytvořit pro člověka ráj na zemi, aby již nikdy nemuseli lidé umírat hlady a měli všeho dostatek. Jenže upadly mravy, lidé zlenivěli a začali roboty původně určené k práci používat jako vojáky pro své války. Nakonec se několik robotů vzbouřilo, ustanovilo Ústřední výbor robotů a vyhlásilo válku lidstvu, jež drtivě porazilo a nenechalo nikoho přežít. Nakonec dorazili až na výrobní ostrov a pozabíjeli všechny až na Alquista, protože on ještě pracoval rukama (což ho uklidňovalo; věřil, že je práce smyslem života). Jenže roboti se začali opotřebovávat a umírali. Chtěli po něm, aby objevil původní Rossumův výrobní postup, ten však spálila Helena předtím, než ji zabili. Jednou v noci ho vzbudili robot Primus a robotka Helena. Když chtěl jednoho pitvat (kvůli výzkumu), druhý se nabízel místo něj a vůbec se nechovali logicky jako roboti (snažili se navzájem chránit; záleželo jim jednomu na druhém). Nakonec zjistil, že se mají rádi, a tak je poslal pryč, aby udrželi život a začali s láskou znovu jako Adam a Eva.

Ukázka

ALQUIST: Tak tedy, milý Prime, já - - - já musím dělat nějaké pokusy na Gallových Robotech. Záleží na tom všechno další, rozumíš?

PRIMUS: Ano.

ALQUIST: Dobrá, doveď to děvče do pitevny. Budu ji pitvat.

PRIMUS: Helenu?

ALQUIST: Nu ovšem, fikám ti. Jdi, připrav všechno. - Nu tak, bude to? Mám zavolat jiné, aby ji přivedli?

PRIMUS *uchopí těžkou třecí paličku*: Hněš-li se, rozbiju ti hlavu!

ALQUIST: Tak tedy rozbij! Jen rozbij! Co budou pak dělat Roboti?

PRIMUS *vrhne se na kolena*: Pane, vezmi si mne! Jsem stejně udělán jako ona, ze stejné látky, stejného dne! Vezmi si můj život, pane! *Rozhazuje kazajku*. Řež tady, tady!

ALQUIST: Jdi, já chci pitvat Helenu. Dělej honem.

PRIMUS: Vezmi si mne místo ní; řež do těchhle prsou, ani nevykfiknu, ani nevzdychnu! Vezmi stokrát můj život -

ALQUIST: Pomalu, hochu. Ne tak marnotratně. Copak ty nechceš žít?

PRIMUS: Bez ní ne. Bez ní nechci, pane. Nesmíš zabít Helenu! Co ti to udělá, vzít mně život?

Alquist *dotýká se něžně jeho hlavy*: Hm, já nevím - Poslyš, chlapíku, rozmysli si to. Je těžko umírat. A je, vidíš, je lépe žít.

PRIMUS *vstává*: Neboj se, pane, a řež. Jsem silnější než ona.

ALQUIST *zavolá*: Ach, Prime, jak je dávno, co jsem byl mladým člověkem! Neboj se, Heleně se nic nestane.

PRIMUS *rozepíná kazajku*: Jdu, pane.

ALQUIST: Počkej.

Vejde Helena.

ALQUIST: Pojď sem, děvče, ukaž se mi! Ty tedy jsi Helena? *Hladí ji po vlasech*. Neboj se, necouvej. Pamatuješ se na paní Dominovou? Ach, Heleno, jaké ta měla vlasy! Ne, ne, ty se na mne nechceš podívat. Tak co, děvče, je pitevna uklizena?

HELENA: Ano, pane.

ALQUIST: Dobře, pomůžeš mi, víd? Budu pitvat Prima.

HELENA *vykřikne*: Prima?

ALQUIST: Nu ano, ano, musí to být, víš? Chtěl jsem - vlastně - ano, chtěl jsem pitvat tebe, ale Primus se nabídl za tebe.

HELENA *zakryje si tvář*: Primus?

ALQUIST: Ale ovšem, co na tom? Ach, dítě, ty umíš plakat? Řekni, co záleží na nějakém Primovi.

PRIMUS: Netrap ji, pane!

ALQUIST: Ticho, Prime, ticho! - K čemu ty slzičky? Nu bože, nebude Prima. Zapomeneš na něj do týdne. Jdi, buď ráda, že žiješ.

HELENA *tíše*: Já půjdu.

ALQUIST: Kam?

HELENA: Abys mne pitval.

ALQUIST: Tebe? Jsi krásná, Heleno. Bylo by tě škoda.

HELENA: Půjdu. *Primus jí zastupuje cestu*. Pust', Prime! Pust' mne tam!

PRIMUS: Nepůjdeš, Heleno! Prosim tě, jdi, tady nesmíš být!

HELENA: Já skočím z okna, Prime! Půjdeš-li tam, skočím z okna!

PRIMUS *zadrží ji*: Nepustím! *K Alquistovi*. Nikoho, starý, nezabiješ!

ALQUIST: Proč?

PRIMUS: My - my - patříme k sobě.

ALQUIST: Ty jsi řekl. *Otevře dveře ve středě*. Ticho. Jděte.

PRIMUS: Kam?

Figure 1: ukázka